

УДК 327.57(510:6)"20"

Поліщук Д. В.

СТРАТЕГІЧНІ ІНТЕРЕСИ ТА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА КНР У АФРИЦІ

У статті розглядаються стратегічні інтереси та основні аспекти зовнішньої політики КНР у Африці починаючи з 2000 року із заснуванням Форуму китайсько-африканського співробітництва. Проводиться аналіз китайської ініціативи «Один пояс – Один шлях» стосовно Африки. Також, звертається увага на зростаючу військову присутність КНР і побудову військової бази у Джибуті.

Ключові слова: Китай, Африка, зовнішня політика, «Один пояс – Один шлях».

Постановка проблеми. Протягом останнього десятиліття роль Китаю як впливового світового актора зросла і продовжує зростати. Спостерігаються і зміни зовнішньополітичних підходів КНР. Це стосується і її політики щодо Африки. Африка може стати суб'єктом нових перегонів за її «переділ». Китай розширює дипломатичні зв'язки з африканськими країнами та поглиблює економічну і політичну співпрацю з ними, до того ж, з 2017 року збільшується значення військової складової африканської політики КНР, що ставить перед науковцями завдання переосмислення зовнішньої політики Китаю у Африці з урахуванням нових умов.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Тематика, що розглянута у статті, була у фокусі уваги низки російськомовних дослідників, таких як К. Михайличенко [3] та С. Таскаєва [4]. К. Михайличенко досліджує роль Африки

у ініціативі «Один пояс – Один шлях» та робить висновок щодо прагнення КНР до гегемонії на цьому континенті, хоча КНР також надає і велику безкоштовну допомогу африканським країнам, в більшості – найбільшій. У роботі С. Таскаєва робить детальний аналіз розвитку СЕЗ всередині Китаю, мало звертаючи увагу на специфіку функціонування СЕЗ в окремих африканських країнах. Особливої уваги заслуговують роботи співробітника Інституту Африки РАН Т. Дейча [1; 2], який робить акцент на економічному чиннику політики Китаю в Африці та аналізує явище китайського «неоколоніалізму», мало або зовсім не розглядаючи військовий аспект. Також тематиці китайсько-африканських стосунків присвячені матеріали брифінгів та звітів наукових центрів [6; 16]. Насамперед, у брифінгу Служби досліджень Європейського Парламенту [11] розглянуто зростаючу роль Китаю у сфері безпеки Африки. Саме через порівняння різних думок, позицій і висновків дослідників аналітичних центрів різних країн світу та провідних російськомовних науковців, які займаються вивченням зовнішньої політики КНР, на думку автора, постає завдання переосмислення зовнішньої політики Китаю у Африці згідно з новою інформацією, умовами і свіжими статистичними даними.

Метою цієї статті є виявлення особливостей стратегічних інтересів КНР у Африці, а також аналіз розвитку різних аспектів її африканської політики. З огляду на це буде розглянуто сучасну геополітичну ситуацію в Африці та стратегічні інтереси КНР та основні механізми їх реалізації. Буде зроблена коротка характеристика складових військово-політичного аспекту африканської політики Китаю, а також - проаналізовано ініціативу КНР у Африці «Один пояс – Один шлях».

Виклад основного матеріалу. За статистичними даними Worlddata.info [5] Африка складається з 59 різних країн із загальною площею суші 30 млн км². Наразі Африка є дуже перспективним континентом і одним з найважливіших напрямків зовнішньої політики Китаю. Можна виділити такі головні інтереси КНР в Африці: по-перше, економічні. Виникла потреба в імпортуванні своїх інвестицій та збуті китайських товарів в інші регіони світу, проникнення на нових світові ринки. По-друге, політичні інтереси. Хоча КНР позиціонує себе як державу, що виступає за багатополярну модель міжнародних відносин, проте, її економічний та воєнно-політичний розвиток все ж наділяє її значними претензіями на світову гегемонію.

Найважливішим зовнішньополітичним проєктом Китаю є ініціатива «Один пояс – Один шлях». Саме в рамках цієї ініціативи КНР просуває більшість своїх інфраструктурних та наукових проєктів, виділяє кредити, будує порти та воєнно-морські бази. В африканському регіоні найважливішим багатостороннім майданчиком для вирішення багатьох питань, а також налагодження та інтенсифікації розвитку відносин між Китаєм та країнами Африки є створений у 2000 р. Форум Китайсько-Африканської Співпраці [15]. Хоча навіть незважаючи на його наявність, Китай приділяє особливе значення двостороннім контактам з кожною країною. Першими документами, які мають значимість є «білі книги» – Біла книга 2015 р. [12].

Одним з основних завдань трирічних самітів ФКАС є саме фінансове питання, яке відображається у затвердженні фонду, або бюджету, які КНР виділяє Африці в цілому, та конкретним країнам на трирічний строк для фінансування проєктів та підприємств. Важливою умовою відносин КНР з африканськими країнами та налагодження співпраці є принцип «єдиного Китаю», тобто офіційне визнання КНР та розірвання

дипломатичних відносин (якщо такі є) африканських країн з Тайванем. На 2021 рік останньою африканською країною, що має дипломатичні відносини з Тайванем, є Свазіленд [1, с. 120].

Наступним моментом є готовність КНР підтримувати активізацію діяльності Африки в рамках ООН. Особливо це стосується реформи Ради Безпеки та включення до її складу країн Африки.

Говорячи про військово-політичний аспект зовнішньої політики Китаю слід зазначити, що протягом довгого часу КНР тримався принципу невтручання у внутрішні справи інших держав. Але з кінця 2000-х рр. у документах про оборону Китаю частіше згадується участь Народно-визвольної армії (НВАК) в міжнародних миротворчих операціях, евакуації та боротьбі з піратством. Військові стратегії 2015 р. і 2019 р. [8; 9] вказують на необхідність діяльності НВАК у віддалених морях для захисту національних інтересів, що розширюються. Згідно брифінгу EPRS (2019) [11] станом на липень 2019 р. Китай посів 11 місце за внеском військ (2521) до місій ООН. У 2017 р. Китай зареєстрував в ООН резервні сили з 8000 миротворців, що складає п'яту частину від кількості військовослужбовців. На його частку припадає 10,25% миротворчого бюджету ООН – друге місце після США (28,47%).

У 2003 р. Китай приєднався до місії ООН в Демократичній Республіці Конго і Ліберії. Однією з переломних подій в цьому контексті зазначають кризу у Південному Дарфурі у Судані 2007 року.

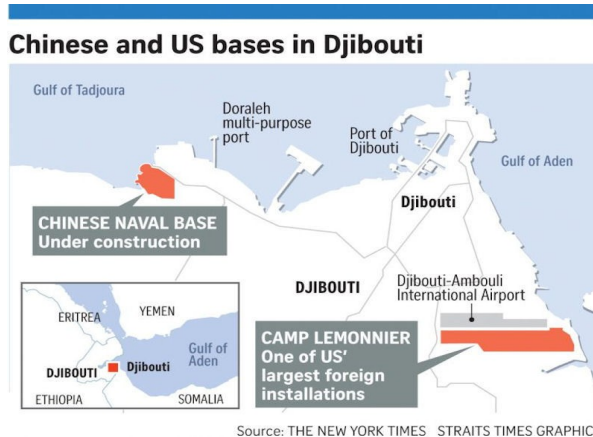
Також, в останні роки КНР стає одним з найбільших імпортерів зброї до Африканських країн. Це пов'язано, перш за все, з розвитком китайських військових технологій. Привабливість Китаю як торгового партнера в галузі зброї полягає в більш м'яких умовах торгівлі з Китаєм. Згідно з доповіддю Стокгольмського міжнародного інституту досліджень миру [16] за 2018 р., п'ятьма найбільшими

експортерами зброї у світі за період 2014–2018 рр. були США, Росія, Франція, Німеччина, Китай, які разом забезпечували 75% від загального обсягу експорту зброї.

На частку Африки припадає 20% експорту озброєнь з Китаю. Загалом можна сказати, що рівень китайської торгівлі зброєю в останні роки виріс. В Африканському регіоні піратство здобуло розповсюдження в Аденській та Гвінейській затоках. Тому, починаючи з 2009 року Китай бере участь у міжнародній операції по боротьбі з піратством та збройним пограбуванням на морі біля узбережжя Сомалі в Аденській затоці, санкціонованій резолюцією 1816 (2008) РБ ООН [17].

Також, Китай посилює свою присутність в Індійському океані та покращує потужність своєї іноземної військової інфраструктури. Джибуті, де недавно була побудована військово-морська база КНР, в даній ситуації займає важливу геостратегічну позицію, з'єднуючи Індійський океан з Червоним морем і далі – з Суецьким каналом. Це – перша військова база Китаю у Африці.

У 2017 р. Джибуті відкрив два найбільші проекти – порт Дорале та залізницю Джибуті-Аддіс-Абеба, що фінансуються Китаєм в рамках ініціативи «Пояс і шлях» [14].

Мал.1. Військові бази КНР і США у Джибуті

Джерело: інтернет ресурс[8]

Деякі дослідники [6;10] вважають, що китайська військово-морська база у Джибуті, яка знаходиться за 8–9 миль від бази США Лемоньє, спонукає до розвитку конфліктів між країнами та можуть спричинити напругу між КНР і США.

З приходом до влади в КНР п'ятого покоління керівників у 2013 році на чолі з Сі Цзіньпінем було розроблено ініціативу «Один пояс – Один шлях» (BRI), яка має відродити оновлену версію стародавнього Шовкового шляху. Вже у 2017 році ця ініціатива була закріплена в Конституції Комуністичної партії КНР.

Як зазначається на сайті Green BRI Center [13], станом на січень 2021/ р. кількість країн, які приєдналися до Ініціативи «Пояс і шлях» (BRI), підписавши з Китаєм Меморандум про взаєморозуміння (MoU), становить 140 країн, 40 з яких знаходяться в Африці на південь від Сахари. Проте, особлива увага приділяється країнам, що розвиваються в таких регіонах світу як Азія, Африка, Східна Європа, Близький Схід. Ключовими африканськими країнами у ініціативі «Пояс і шлях» є Кенія, Єгипет і Джибуті, які займають стратегічне географічне положення з Індійського океану до Європи у маршруті Морського шовкового шляху ХХІ століття (*далі МШШ*). Першим пунктом МШШ у Африці є порти Кенії Момбаса та Ламу. Далі МШШ проходить крізь Червоне море і порт у Джибуті, який також забезпечує безпеку транзитного маршруту в нестабільній Аденській затоці (з 2017 року там знаходиться військова база КНР). З Джибуті маршрут МШШ триває через Єгипет та Суецький канал, який є основним і найшвидшим морським шляхом транспортування товарів і вантажів з Азії до Середземного моря і Європи [3, с. 62–63].

Розвиток нових морських шляхів в рамках ініціативи «Пояс і шлях» дає

можливість КНР контролювати потоки міжнародних поставок і торгівлю.

Китай став найбільшим у світі нетто-імпортером загальної кількості нафти та інших рідких видів палива в 2013 р. Значне місце серед експортерів нафти до Китаю займають африканські країни, особливо Ангола (близько 13 %). Згідно з даними, які наводить у своїй статті Дейч [2, с. 596], за об'ємом поставок нафти до Китаю станом на 2017 рік Ангола посідає третє місце після РФ і Саудівської Аравії. Також Дейч [2, с. 598] зазначає, що на розрахунок з КНР у юанях вже перейшли Ангола (платівки у юанях зросли на 22% у 2017 р.), Нігерія, Іран і Венесуела. Це свідчить про те, що китайська валюта починає поступово посилювати свої міжнародні позиції, проникаючи в інші держави.

Другий фундаментальний чинник розвитку економічної потужності Китаю – це створення Спеціальних економічних зон (СЕЗ). Маючи великий і, що найголовніше, успішний досвід створення СЕЗ всередині Китаю, Китай впровадив СЕЗ у Африці. Наразі у Африці налічується сім спеціальних економічних зон, створених КНР [4, с. 120]. Звісно, ми розуміємо, що Китай переслідує, перш за все, свої власні економічні вигоди, проте, хоч і в нерівній силі, але і африканські країни отримують свої дивіденди з відносин з КНР, як наприклад, фінансова допомога в вигляді кредитів, розбудови інфраструктури та у сфері безпеки.

Висновки. Таким чином, проаналізувавши загальні фактори, що впливають на зовнішню політику Китаю у Африці, можемо зробити наступні висновки.

По-перше, Африка це важливий геополітичний об'єкт з великими економічними перспективами. У 2000 році КНР створює Форум Китайсько-Африканського Співробітництва як найголовніший механізм реалізації своєї політики у Африці. Стратегічні інтереси

КНР у Африці можна розділити на три групи – економічні, політичні та геостратегічні. Як основний механізм реалізації своїх інтересів КНР вибрала важелі «мя'кої сили»: дипломатія, економічна допомога, інфраструктурні проекти і т. д.

По-друге, через високу конфліктогенність Африканського континенту та такі ризики безпеки як піратство і тероризм, все більше уваги Китай починає приділяти аспекту безпеки та миру у Африці. Необхідність захисту національних інтересів КНР на практиці реалізуються у збільшенні діяльності ВМФ НВАК у віддалених морях і побудові у 2017 році першої військової бази Китаю у Африці в Джибуті.

По-третє, абсолютно однозначною є важливість Африки у глобальній ініціативі «Один пояс – Один шлях». Ключовим напрямком для африканських країн у проєкті є Морський шовковий шлях ХХІ століття, в якому задіяні Кенія, Єгипет і Джибуті.

Також зростає роль Африки у галузі природних ресурсів. Наразі третє місце серед експортерів нафти до Китаю займає Ангола. Також вже декілька країн, включаючи Анголу, здійснюють розрахункові операції з КНР у юанях. За рахунок спеціальних економічних зон Китай створює пільгові, комфортні умови для китайського бізнесу на африканських ринках.

Список використаної літератури:

1. Дейч Т. Л. Китай в Африке: «неоколониализм» или win-win стратегия? *Контуры глобальных трансформаций: политика, экономика, право*. 2018. №11. С. 119–141.
2. Дейч Т.Л. Китай в борьбе за ресурсы в Африке и Арабском мире. *Вестник РУНД*. 2018. №3. С. 595–611.
3. Михайличенко К.М. Роль Африки в инициативе Китайской народной

- Республики «Один пояс и Один путь». *Вестник РУНД*. 2018. №1. С. 60–68.
4. Таскаева С.В. Свободные экономические зоны как инструмент «мягкой силы» Китая. *Вестник ЗабГУ*. 2019. №4. С. 125–132.
5. Africa. *Worlddata.info*: веб-сайт. URL: <https://www.worlddata.info/africa/index.php>.
6. Blanchard L. P. China's Engagement in Djibouti. *Congressional research service*. URL: <https://fas.org/sgp/crs/row/IF11304.pdf> (дата звернення: 13.04.2021)
7. China officially sets up its first overseas base in Djibouti. *Engage with Plymouth University*. URL: <http://blogs.plymouth.ac.uk/dcss/2017/07/18/china-officially-sets-up-its-first-overseas-base-in-djibouti/>. (дата звернення: 13.04.2021)
8. China's Military Strategy. *The State Council of the People's Republic of China*/ URL: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2015/05/27/content_28147115610833.htm. (дата звернення: 13.04.2021)
9. China's National Defense in the New Era. *The State Council of the People's Republic of China*: веб-сайт. URL: http://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/201907/24/content_WS5d391ddc6d08408f502283d.html. (дата звернення: 13.04.2021)
10. China's Strategy in Djibouti: Mixing Commercial and Military Interests. *Council on Foreign Relations*: веб-сайт. URL: <https://www.cfr.org/blog/chinas-strategy-djibouti-mixing-commercial-and-military-interests>. (дата звернення: 13.04.2021)
11. China's growing role as a security actor in Africa. *European Parliamentary Research Service*: веб-сайт. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/642232/EPRS_BRI\(2019\)642232_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/642232/EPRS_BRI(2019)642232_EN.pdf) (дата звернення: 13.04.2021)
12. China's second Africa policy paper. *China Internet Information Center*: веб-сайт. URL: http://www.china.org.cn/world/2015/12/05/content_37241677.htm. (дата звернення: 13.04.2021)

13. Countries of the Belt and Road Initiative. *Green BRI center*: веб-сайт. URL: <https://green-bri.org/countries-of-the-belt-and-road-initiative-bri/>. (дата звернення: 13.04.2021)
14. Economy: Djibouti. *The Central Intelligence Agency*: веб-сайт. URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/djibouti/#economyDjibouti>. (дата звернення: 13.04.2021)
15. FOCAC Mechanisms. *Forum on China-Africa Cooperation*: веб-сайт. URL: http://www.focac.org/eng/ltjj_3/ltjz/. (дата звернення: 13.04.2021)
16. International arms transfers and developments in arms production. *Stockholm International Peace Research Institute*: веб-сайт. URL: <https://sipri.org/yearbook/2019/05>. (дата звернення: 13.04.2021)
17. United Nations Security Council Resolution №1816: веб-сайт. URL: <http://unscr.com/en/resolutions/1816>. (дата звернення: 13.04.2021)

Polishchuk D.V. – Student of the Faculty of International Relations, Political Science and Sociology of the Odesa I. I. Mechnikov National University

Strategic Interests and Foreign Policy of China in Africa

This article examines the strategic interests and main aspects of China's foreign policy in Africa since 2000 with the establishment of the Forum of China-Africa Cooperation. An author makes an analysis of China's One Belt One Road initiative in Africa. Attention is also drawn to China's growing military presence and China's first military base in Djibouti.

Key words: China, Africa, foreign policy, “One Belt – One Road”

*Рекомендовано до друку
– к. і. н., доцентом Покасем М. С.*

Стаття надійшла в редакцію 12.05.2021